

سرفصل درس « مشاوره با دانش آموزان با نیازهای ویژه »

۱. معرفی درس و منطق آن:

آموزگاران و مشاوران تحصیلی و تربیتی در زمره اولین کسانی هستند که به محدودیت های یادگیری، عاطفی، شخصیتی، اجتماعی و مشکلات دانش آموزان پی می‌برند و باید نسبت به رفع آنها با پیشگیری از مشکلات آتی اقدام نمایند. جای تعجب نیست که گفته شود قسمت اعظم وظایف مشاوران تحصیلی و آموزگاران، شناخت کودکان با نیازهای ویژه است و هیچ روانشناس آموزشی، مشاور تحصیلی، مراقب بهداشت مدارس یا آموزگاری را نمی توان یافت که با کودکان استثنائی سر و کار نداشته باشد. به طور کلی این کودکان را باید از سه نظر مورد مطالعه قرار داد: ۱- آنهایی که از بدو تولد به علت ناراحتی های ارثی و اختلالات مادرزادی بیماری مشخصی دارند، مانند سندروم دان، هیدروسفالی و میکروسفالی. ۲- آنهایی که از ابتدا با وسایل تشخیصی می توان به بیماری آنها پی برد. مانند دررفتگی مادرزادی لگن، اختلالات متابولیکی و اختلالات غدد مترشحه داخلی (هیپوتیروئیدیسم). ۳- افرادی که نقص عضوی و بیماری آنها در طول رشد کودک مشخص می شود. مانند فلج مغزی، اختلال در رشد ذهنی، اختلالات شنوایی و بینایی، وجود ضایعات و آسیب های مغزی مختصر که باعث اختلال در کارکرد مغز مانند اختلال در خواندن، نوشتن، حافظه و سازگاری در کودک می شود. نکته مهمی که باید خاطر نشان شود این است که پیروزی و موفقیت بیمار فقط به میزان معلولیت بستگی ندارد، بلکه به میزان توانایی بیمار در به حرکت درآوردن اعضای سالم برای جبران قسمت های ناتوان، میزان فعالیت و پشتکار، محیط خانواده، تشخیص به موقع و کاردانی مربیان در این امر وابسته است. دانشجو معلمان در این درس با گروه های مختلف دانش آموزان با نیازهای ویژه آشنا می شوند و محدودیت ها و نیازهای هر گروه را می شناسند. با توجه به طرح تلفیق دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس عادی، این درس در بهبود توانایی های دانشجویان برای درک و کمک رسانی به این گروه از دانش آموزان موثر خواهد بود.

نام درس به فارسی: مشاوره با دانش آموزان با نیازهای ویژه	مشخصات درس
نام درس به انگلیسی: <i>Counseling with students with special needs</i>	نوع درس: نظری و عملی
پیامدهای یادگیری: در پایان این واحد یادگیری دانشجومعلم قادر خواهد بود:	تعداد واحد: ۲ (۱+۱)
۱- تعریف جامع و مانعی از کودکان با نیازهای ویژه و انواع دسته بندی از این کودکان را داشته باشند.	تعداد ساعت: ۴۸
۲- برای هر گروه از کودکان استثنائی، ملاک های تشخیصی، سبب شناسی، پیش آگهی ها، ابزارهایی اندازه گیری و روشهای مداخله در درمان را بیاموزند و با روشهای آموزش به والدین، معلمان و سایر دانش آموزان نیز آشنا باشند.	شایستگی کلیدی: موضوعی CK
۳- در کنار منابع معرفی شده، به مقالات به روز پژوهشی دسترسی داشته باشد و با روش های مداخله به روز بر گرفته از تئوری های جدید نیز آشنا شود.	پیش نیاز: -
	استاد متخصص برای تدریس: روان شناسی کودکان استثنائی

۲. فرصت‌های یادگیری، محتوای درس و ساختار آن:

فصل اول: کودکان و نوجوانان با اختلال رشدی ذهنی

- مفهوم معلولیت ذهنی و ویژگی‌های اصلی آن
- تاریخچه معلولیت ذهنی، میزان شیوع کودکان با نارسایی رشد قوای ذهنی
- نقش پیشرفت علوم پزشکی
- اهمیت موضوع اختلال رشدی ذهنی از نظر اقتصادی و بهداشت روان
- هوش و آزمون‌های ارزیابی هوش
- عوامل موثر در رشد هوش و قوای ذهنی
- نمودار رشد طبیعی در دوران نوزادی و کودکی (رفتار حرکتی، رفتار کلامی یا گفتاری، رفتار هیجانی و عاطفی، رفتار انطباقی اجتماعی)
- نحوه مصاحبه با والدین، آشنایی با نحوه بررسی و معاینه کودک مبتلا به نارسایی رشد قوای ذهنی

تکالیف یادگیری:

- ۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

- ۱- از دانشجوین انتظار می‌رود به طور عملی قادر به شناسایی وضع هوشی و رشد قوای ذهنی کودکان باشند، علائم نارسایی قوای ذهنی را که در بدو تولد جلب توجه می‌کند بشناسند.
- ۲- ابعاد رشد طبیعی را در دوران نوزادی و کودکی مورد بررسی قرار دهند.
- ۳- درباره مصاحبه، بررسی و معاینه کودک مبتلا به نارسایی‌های رشد قوای ذهنی، فهرستی را تهیه و به کلاس ارائه کنند.

فصل دوم: نام‌گذاری، تعریف و طبقه‌بندی کودکان و نوجوانان با اختلال رشدی ذهنی

- درجه بندی هوش بر اساس اختلافی که در بین سن عقلی و سن واقعی فرد وجود دارد.
- گروه بندی کودکان کم توان ذهنی به چهار بخش
- گروه بندی بعدی اختلالات رشد ذهنی بر اثر بر اساس عوامل ارثی، دوران بارداری، حوادث زایمان و عوامل محیطی اجتماعی و فرهنگی
- تقسیم بندی روانشناسان تربیتی به دو گروه آموزش‌پذیر و تربیت‌پذیر

تکالیف یادگیری:

- ۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

- ۱- دانشجوین در قالب آموزش‌های خانواده، جلساتی را در خصوص پیشگیری از تولد کودکان با نارسایی رشد ذهنی برگزار نمایند و به تأثیر سن مادران و حالات روانی آنها، اثر اشعه ایکس، اعتیاد، داروهای مصرف شده در دوره بارداری، ازدواج‌های

فامیلی، کم توانی ذهنی به علت حوادث زایمان و دوره پس از آن و کم توانی ذهنی به علت عوامل محیطی اجتماعی و فرهنگی اشاره کنند.

فصل سوم: واکنش های روانی خانواده های بیماران مبتلا به نارسایی قوای ذهنی، پیشگیری و درمان

- پیش بینی واکنش های شایع والدین در مواجهه با تولد کودک کم توان ذهنی
- برنامه ریزی جهت آموزش خانواده برای جلوگیری از احساس گناه و تقصیر، احساس ناکامی و محرومیت، انکار واقعیت، اضطراب و نگرانی، به کارگیری مکانیزم های دفاعی برون فکنی و فرافکنی

تکالیف یادگیری:

- ۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

- ۱- دانشجوین جهت پیشگیری از تولد کودکان مبتلا به نارسایی قوای ذهنی با سه مرحله پیشگیری اولیه، ثانویه و ثالثیه آشنا شده و قادر به تدوین برنامه مدونی در خصوص آموزش به والدین باشند.

فصل چهارم: کودکان تیزهوش یا سرآمد

- شناخت ویژگی های کودکان ممتاز
- سبب شناسی کودکان تیزهوش و سرآمد
- پیشرفت تحصیلی، خصوصیات عاطفی، شخصیت، منش و رفتار اجتماعی و ویژگی کودکان سرآمد

تکالیف یادگیری:

- ۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

- ۱- دانشجوین ضمن شناخت انواع کودکان تیزهوش، برنامه مدونی برای آموزش به کودکان تیزهوش تهیه نموده و در کلاس ارائه دهند.

فصل پنجم: اختلالات سازگاری کودکان ناسازگار یا کودکان دشوار

- اختلالات سازگاری، آسیب شناسی، طبقه بندی، تعریف کودکان و نوجوانان ناسازگار (کژخو، بزهکار)
- عوامل موثر در پیدایش اختلالات عملی روانی و ناسازگاری (عوامل پزشکی، ژنتیک، عوامل تربیتی و اختلالات عاطفی هیجانی، عوامل ارثی، عوامل مؤثر محیطی اجتماع)
- آموزش کودکان ناسازگار
- طبقه بندی کودکان و نوجوانان ناسازگار

تکالیف یادگیری:

۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

۱- دانشجویان ضمن انجام مصاحبه با کودک ناسازگار و اولیای او با نقش عوامل تربیتی در پیشگیری و درمان اختلالات سازگاری آشنا می شوند.

۲- برنامه ای جهت آموزش پیشگیری، شناخت و کمک به درمان کودکان دشوار (جهت مدیران، معلمان و والدین کودکان) تهیه کرده و به کلاس ارائه دهند.

فصل ششم: ناسازگاری و اختلالات رفتاری با منشاء عضوی.

- تشخیص بیماری صرع، تقسیم بندی بین المللی صرع

- میزان هوش و آموزش به کودکان مصروع، کاربرد الکتروانسفالوگرافی در تشخیص بیماری صرع

تکالیف یادگیری:

۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

۱- دانشجویان بتوانند در موقع بروز حملات صرع، اقدامات درمانی و هدایتی فوری انجام دهند.

۲- در خصوص مراقبت های بهداشتی قبل از تولد، زمان تولد، درمان سریع تب، بیماری های عفونی، صدمه های مغزی، واکسیناسیون زنان قبل از بارداری، قطع مصرف سیگار، الکل و مواد مخدر در زمان بارداری با والدین در جلسات آموزشی را طراحی کنند.

فصل هفتم: ناسازگاری کودکان بر اثر نوروها

- آشنایی با نوروهای کودکان به صورت ترس ها، تیک عضلانی، عدم کنترل ادرار، اختلالات عادت از قبیل مکیدن انگشت و جویدن ناخن، استمنا و....

- اختلالات در خواب، اختلالات گوارشی و سایر نوروهای شایع در کودکان

تکالیف یادگیری:

۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

۱- دانشجویان می توانند در خصوص هر یک از اختلالات ناشی از ناسازگاری بر اساس نوروها برنامه عملکردی تدارک دیده و آن را در کلاس ارائه دهند.

۲- دانشجویان، نمونه هایی از سایکوتراپی، فامیلی تراپی، کار کردن با مادر، خانواده و آشنایی با داروهای آرام بخش ضعیف و مختصر که پزشکان معالج معمولاً آنها را تجویز می کنند، را به کلاس ارائه دهند.

۳- برنامه هایی در جهت شرکت کودکان در بازی های گروهی، موزیک، نقاشی و فعالیت های تفریحی در مدرسه تدارک دیده و آنها را در کلاس ارائه دهند.

فصل هشتم: اختلالات رفتاری ناجور یا از هم گسیخته و کمبود توجه و دقت

- اختلالات رفتاری به صورت ناسازگاری، رفتار های غیر اخلاقی یا ضد اجتماعی و جنایی
- اختلال کم توجهی و بیش فعالی

تکالیف یادگیری:

- ۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

- ۱- دانشجوین ضمن آموختن ملاک های تشخیص کودکان با اختلالات کم توجهی و بیش فعالی، اختلال سلوک شامل عصبانیت و پرخاشگری، دروغگویی، فرار از منزل، فرار از مدرسه، دزدی، راهکارهای عملکردی را جهت مداخله در درمان این کودکان و نوجوانان در کلاس پیشنهاد دهند.
- ۲- برنامه های مدونی برای آموزش والدین جهت مواجهه و مقابله با رفتارهای ناسازگارانه در این کودکان پیشنهاد دهند.

فصل نهم: مبتلایان اختلالات و نقایص حسی

- اختلالات و نقایص حسی
- آثار روانی اختلالات حسی
- ویژگی های روانی مبتلایان به اختلالات بینایی
- آموزش کودکان مبتلا به اختلالات بینایی
- اختلال شنوایی و آثار روانی مبتلایان به اختلال شنوایی
- سنجش شنوایی
- آموزش ناشنوایان
- اختلالات ارتباطی (کودکان دارای لکنت زبان و سایر اختلالات ارتباطی)

تکالیف یادگیری:

- ۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

- ۱- ضمن آگاهی نسبت به ۴ روش آموزش نابینایان شامل خط بریل، استفاده از بینایی باقیمانده، مهارت در گوش دادن، آموزش تحریک و فعالیت برای زندگی مستقل، نمونه عملی هریک از روش های آموزش به کودکان مورد نظر را در کلاس معرفی نمایند.
- ۲- دانشجوین با روش های آموزش به دانش آموزان ناشنوا شامل آموزش شنوایی، لب خوانی، صحبت و هجی با حرکات انگشتان به جای حرکات زبان یا انگشت خوانی (زبان اشاره) آشنا شوند و یکی از این روش ها را در کلاس اجرا کنند.

۳- برنامه مدونی جهت کاهش آثار روانی مبتلایان به اختلالات شنوایی تهیه و در کلاس ارائه نمایند.

فصل دهم: ناسازگاری های مرتبط با ابعاد زیستی روانی و اجتماعی رشد

- اختلالات یادگیری و اختلال در مهارت های تحصیلی
- نظریه های محدود بودن میدان دقت و توجه، بد کاری مغز، عوامل ژنتیکی، تأخیر در رشد، برتری نیمکره مغزی طرف راست و خبرپردازی
- روش های اندازه گیری در ناتوانی یادگیری (خواندن و هجی کردن، بیان نوشتاری و ریاضیات)
- روش های درمانی و آموزشی (روش های چند حسی، آموزشی-شناختی، آموزش تغییر رفتاری و روش آموزش مستقیم)
- اختلالات فراگیر رشد: اختلال طیف درخودماندگی (اوتیسم، اسپرگر، رت)

تکالیف یادگیری:

- ۱- مطالعه منابع درسی و شرکت در مباحث کلاسی

تکالیف عملکردی:

- ۱- دانشجویان از ابزارهای تشخیصی استاندارد که قابلیت های روانسنجی معتبری دارند، شامل مصاحبه با مراقبین کودک، خود کودک، پرسشنامه ها و مقیاس های مشاهدات بالینی استفاده کنند.
- ۲- دانشجویان حداقل با یک روش روان درمانی مثل رفتار درمانی و تحلیل رفتار کاربردی، اقتصاد ژتونی و شرطی سازی که برای کمک به این افراد لازم است، شناخت و آگاهی کامل داشته باشند.

۳. راهبردهای تدریس و یادگیری

برای اجرای این واحد درسی، آموزش مستقیم، روش سخنرانی، بحث گروهی و یادگیری مشارکتی مورد استفاده قرار می گیرد. پیشنهاد می شود انجام تکلیف و دست یابی به اهداف آموزشی در قالب سرفصل ها، در کنار نظارت مستقیم استاد درس و ارائه مقالات به روز با تایید و نظارت استاد مربوطه در قالب پروژه گروهی انجام گیرد. دانشجویان به تهیه دست سازه، نوشتن بروشور جهت معلمان مدارس و اولیای دانش آموزان ترغیب شوند و با نظارت و تصحیح چند مرحله ای توسط استاد، مطالب خود را در اختیار مدارس قرار دهند.

۴. منابع آموزشی

منبع اصلی:

- ۱- میلانی فر، بهروز. (۱۳۹۸). روانشناسی کودکان و نوجوانان استثنایی. نشر: قومس
- ۲- هالاهان، دانیل. و کافمن، جیمز. (۱۳۹۸). دانش آموزان استثنایی، مقدمه ای بر آموزش ویژه ترجمه حمید علیزاده، هائده صابری، ژانت قاسمی و مهدی محی الدین. انتشارات ویرایش

منابع فرعی:

- ۱- مارکس، جین. (آخرین سال انتشار). مشاوره با کودکان مشکل دار (آموزش عملی بر اساس سرگذشت های واقعی). ترجمه سینا روحانی. انتشارات ارجمند. نسل فردا
- ۳- افروز، غلامعلی. (۱۳۹۸). مقدمه ای بر آموزش و پرورش و روانشناسی کودکان استثنایی. انتشارات دانشگاه تهران
- ۴- به پژوه، احمد (آخرین سال انتشار). خانواده و کودکان با نیازهای ویژه. انتشارات آوای نور
- ۵- کلیه مقالات علمی و پژوهشی چاپ شده در فصلنامه های معتبر تحت عنوان تعلیم و تربیت کودکان استثنایی

۵. راهبردهای ارزشیابی یادگیری (پیشنهادی)

ارزشیابی آغازین: به منظور تعیین سطح اطلاعات علمی پیش نیاز در این درس، ارزشیابی آغازین قبل از شروع فعالیت های آموزشی انجام می گیرد.

ارزشیابی تکوینی: بیان تعاریف اختلال مورد نظر، ملاک های تشخیصی، سبب شناسی، تشخیص افتراقی و پیش آگهی هر یک از اختلالات مطرح شده در منبع درسی مورد ارزیابی قرار می گیرد. نظارت استاد بر روند تلخیص مقالات انتخاب شده و آماده سازی گروه ها جهت ارائه عملکرد پایان ترم انجام خواهد پذیرفت. آزمون میان ترم (۲ نمره)

ارزشیابی پایانی: آزمون پایان ترم (۸ نمره)

کارپوشه: ارائه مقاله منتخب با نظارت استاد و بر اساس فرایند انجام پژوهش، اهمیت موضوع، اهداف، فرضیه ها، ابزار اندازه گیری و نحوه استفاده از آن ابزار اندازه گیری، روش اجرای پژوهش و نتایج حاصل را در قالب اجرای گروهی یا انفرادی در کلاس ارائه خواهد شد. دانشجویان، برنامه مدون جهت آموزش، روان درمانی کودکان و یا والدین و آموزگاران مدارس بصورت ساخت دست سازه، بروشور با هدف معرفی، سبب شناسی و تدوین برنامه مداخله ای جهت ترمیم اختلال مورد نظر را در کلاس ارائه خواهند داد.

(۱۰ نمره)

